

Yllä: Petäjäveden kirkon tapuli. Alla: Tallinnan keskustan uudisrakentamista
Kuvat yllä ja alla Milla Törmä.

Milla Törmä

Rakennus- perintö kauha- kuormaajan armoilla?

Elokuvassa *Gladiator* kerrotaan, kuinka roomalaisesta kenraali Maximuksesta tulee gladiaattori ja hän pääsee ottelemaan Colosseumille. Kun gladiaattorit nousevat häkkivaunuistaan ulos keisari Neron patsaan vieressä ja katsovat ympärilleen, näkevät he mahtavan areenan ja yksi heistä sanoo: ”Oletteko koskaan nähneet mitään vastaavaa? En tiennyt, että ihmiset voivat rakentaa tuollaisia.” Nykyisin Colosseum on Rooman tunnetuimpia muistomerkkejä. Se tekee mahtavuudessaan vaikutuksen nykyihmiseenkin. Suurenmoisilla rakennuksilla on paikkansa historiassa, mutta unohtaa ei sovi meidän arkista elinympäristöömme, johon kiinnitymme monin sitein.

Kulttuuriympäristö myötätulessa

Siirryn kotimaan kamaralle ja teen tunnustuksen: rakastan Tamperetta. Tervehdin sitä ilolla aina palatessani kotiin. Pohjoismaiden suurimman sisämaakaupungin olemus voidaan tiivistää yhteen lauseeseen. Maiseman solmukohtana Tammerkoski yhdistää Näsijärven ja Pyhäjärven toisiinsa katkaisten luode-kaakko-suuntaisen harjujonon. Kansallismaisemiksemme valittujen 27 kokonaisuuden joukossa Tammerkoski edustaa ”industrialismin tuotantomaisemaa”¹.

Kansallismaisemien lisäksi arvokkaita kohteita ja kokonaisuuksia on eritelty useissa inventoinneissa. Kulttuuriympäristöön liittyvää kirjallisuutta julkaistaan koko ajan aikaisempaa runsaammin. 1992 ilmestyivät Maisema-aluetyöryhmän mietinnön kaksi osaa, *Maisemanhoito* ja *Arvokkaat maisema-alueet*. Teos, josta alan ammattilaiset käyttävät nimeä ”Valkoinen kirja”, on pitkään ollut loppuunmyyty.

Seuraavana vuonna julkaistiin *Rakennettu Kulttuuriympäristö - Valtakunnalli-*

sesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Inventointia nimitetään ”Punaiseksi kirjaksi”.

1997 saatiin julkaisut *Valtion rakennusperinnön vaaliminen ja Maaseudun kulttuurimaisemat*. Monimuotoista rakennusperintöämme ja muita kulttuuriympäristömme elementtejä tehdään tutuksi myös kaksi vuotta sitten ilmestyneessä teoksessa *Rakennusperintömme - Kulttuuriympäristön lukukirja*.

Rakennusperintö on osa kulttuuriympäristöä

Kulttuuriympäristö voidaan jakaa kolmeen osaan²: 1) Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö; 2) Kulttuurimaisema ja 3) Muinaisjäännökset. Rakennusperintö koostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennetuista alueista sekä teknisistä rakenteista kuten teistä, silloista, majakoista ja kanavista. Kulttuurimaisemassa on kyse kokonaisuudesta, jossa ihmisen toiminta on sopeutunut luonnon elementteihin. Kulttuurimaisemassa voidaan erottaa maaseudun kulttuurimaisema ja kaupunkimaisema. Muinaisjäännökset ovat maisemassa ja maaperässä säilyneitä jälkiä muinoin eläneiden ihmisten toiminnasta. Jäljet jaetaan irtolöytöihin ja kiinteisiin muinaisjäännöksiin. Kohtien 1 ja 2 kysymyksissä ympäristöhallinto toimii yhteistyössä Museoviraston kanssa. Kohdan 3 hoidosta vastaa Museovirasto.

Rakennusperintö on siis osa kulttuuriympäristöä. Päävastuu rakennusperinnön hoidosta kuuluu kunnille. Niitä ohjaavat ja tukevat alueelliset ympäristökeskukset, maakuntamuseot, maakuntien liitot, aluearkkitehdit ja kulttuuriympäristönhoidon yhteistyöryhmät. Paikallisella tasolla vaikuttajia ovat maan- ja rakennusten omistajat, kotiseutuyhdistykset, kylätoimikunnat ja perinnepoliittiset yhdistykset.³ Viime kädessä kulttuuriympäristöstä huolehtiminen velvoittaa meitä jokaista, sillä Suomen perustuslain (20 §) mukaan vastuu luonnon monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille kansalaisille⁴.

Rakennusperinnön vaaliminen

Suomen rakennuskanta on moniin Euroopan maihin verrattuna nuorta; rakennuksista 80 % on rakennettu vuoden 1950 jälkeen ja vain 5 % ennen vuotta 1920. Museovirasto toteaa, että ”kos-

ka kiinteästä kansallisvarallisuudestamme 67 % on rakennuksia, on niiden hoidolla ja kulttuurihistoriallisten arvojen vaalimisella olennainen vaikutus kansallisvarallisuudenkin arvoon”.⁵

Tavallisin rakennusperinnön vaalimisen väline on maankäyttö- ja rakennuslaki, jolla ohjataan rakentamista. Maankäyttö- ja rakennuslain § 57 toinen momentti kuuluu seuraavasti: ”Jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten arvojen vuoksi suojeltava, asemakaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (suojelumääräykset). Suojelumääräysten tulee olla maanomistajalle kohtuullisia.”

Asemakaava-alueilla suojelusta huolehditaan ensi sijassa kaavoituksen keinoin. Rakennuksen suojelu voi tällöin olla ehdotonta, jolloin esimerkiksi rakennuksen purkaminen kielletään kokonaan, tai ehdollista, jolloin kaavamääräyksessä voidaan määrittellä millaisissa tapauksissa purkaminen on mahdollista⁶. Suojelumääräykset ovat kontekstisidonnaisia: ne riippuvat tilanteesta ja kohteesta. Suojelun toteuttamisen ei tule olla maanomistajalle liian vaikeaa. Mielestäni erään maatilan emäntä totesi osuvasti – kun tilan päärakennusta oltiin suojelemassa asemakaavalla – sanoessaan, että museossa on mukava käydä, mutta siellä ei ole mukava asua.

Maankäyttö- ja rakennuslakia täydentävät rakennusjärjestykset, rakennussuo-

Kuva Juho Leikas

Kuva Milla Törmä

jelulaki ja asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta sekä monet muut lait. Rakennusjärjestyksissä voidaan ohjata maankäyttö- ja rakennuslakia yksityiskohtaisemmin rakentamista ja korjaamista; ja niiden merkitys korostuu haja-asutusalueilla.

Nykyinen rakennussuojelulaki astui voimaan 1985 ja korvasi vuonna 1964 voimaan tulleen lain. Vanha laki ei enää toiminut, sillä valtio ei uskaltanut suojella kustannusten pelossa⁷. Meno oli muutenkin villiä 1980-luvun alussa: ”Kauha-kuormaaja on lopullisesti ratkaissut rakennuksen kulttuurihistoriallisen arvon. Varsin merkittäviä tapauksia on esiintynyt. Eräässä tapauksessa kunta antoi purkaa arvokkaan sairaalarakennuksen keskellä yötä, kun oli tiedossa, että aamulla saapuisi lääninhallituksen antama väliaikainen purkukielto. Toisessa tapauksessa pankki ilmoitti purkamisesta viranomaisille muutamaa minuuttia ennen virka-ajan päätymistä, jotta vahingossakaan ei päästäisi antamaan väliaikaista suojelumääräystä.”⁸ Asenteet ovat 20 vuodessa muuttaneet myönteisempään suuntaan, mutta

raha lienee edelleen suojelun kynnyksyksiä.

Rakennussuojelulain turvin voidaan velvoittaa säilyttämään rakennuksen osa; kiinteä sisustus; yksittäiset rakennukset; rakennusryhmät; rakennetut alueet; sillat, kaivot tai muut sellaiset rakennelmat sekä rakennukseen liittyvä puisto tai vastaava rakentamalla tai istuttamalla muodostettu alue. Kohteella tulee olla kulttuurihistoriallista merkitystä rakennushistorian, -taiteen, -tekniikan, erityisten ympäristöarvojen, rakennuksen käytön, tapahtumien, ainutlaatuisuuden tai tyyppillisyyden kannalta.⁹ Rakennussuojelulakia sovelletaan pääsääntöisesti kaava-alueen ulkopuolella. Sitä voidaan soveltaa kaava-alueillakin, jos rakennuksella on huomattavaa valtakunnallista merkitystä tai jos esimerkiksi arvokkaiden sisätilojen säilymistä ei voida riittävästi turvata kaavoituksen keinoin¹⁰.

Rakennusperintövuosi

Vaikka lainsäädännöllä ja hallinnolla on tärkeä merkitys rakennusperinnön vaa-

limisessa, on hyvä muistaa rakennusten hoidon, korjausrakentamisen, kehittämishankkeiden sekä rakennusperinnön tutkimuksen merkitys. Euroopan rakennusperintöpäiviä vietetään vuosittain jo 47 Euroopan maassa, joissa monista teemana on koko kulttuuriperintö¹¹. Suomessa keskitytään rakennusperintöön. Rakennusperintöpäiviä vietettiin Suomessa 12.-14.9. 2003. Pääjärjestäjinä toimivat ympäristöministeriö ja Suomen Kotiseutuliitto. Keskeinen osa päivien ohjelmaa oli Avoimet ovet -tapahtuma, jonka myötä kenelle tahansa avautui mahdollisuus esitellä rakennuksiaan ja rakennusperintöään yleisölle.

Tänä vuonna vietämme rakennusperinnön vuotta. Vuosi on osa Rakennusperintöstrategian toteuttamista, mistä valtioneuvosto päätti kesäkuussa 2001. Taustalla on hallitusohjelman tavoite, jossa edellytetään kansallista toimintaohjelmaa rakennusperinnön suojelemiseksi.

Rakennusperintövuoden aikana järjestetään seminaareja, näyttelyjä, opastettuja kävelyjä, muuta teemaan liittyvää ohjelmaa sekä julkaistaan useita opaskirjoja.

Valtakunnalliset pääjärjestäjät ovat ympäristöministeriö ja Museovirasto. Teema-
vuoden tueksi on asetettu neuvottelukun-
ta, jonka tavoitteena on lisätä tietoisuutta
rakennusperinnön arvosta.

Parhaimmillaan rakennusperintötee-
maan liittyvät tapahtumat lisäävät ym-
märystämme arkisesta ympäristöstämme.
Se kun tuntuu olevan välillä liian lähellä,
jotta tiedostaisimme sen arvokkuuden.

Viitteet

1. Putkonen 1993, s. 5–6.
2. ”Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö”.
Ympäristöministeriön Alueidenkäytön
osaston WWW-sivut. <www.ymparisto.fi/aluekayt/kulttymp/>. 1.7.2003.
3. ”Kulttuuriympäristö”. Pohjois-Savon kult-
tuuriympäristön hoito-ohjelman WWW-
sivut. <<http://kutke.kulttuuripolku.net/1/>
>.1.7.2003.
4. Lounatvuori & Putkonen 2001, s. 5.

5. ”Mitä on kulttuuriympäristö?”. Museovi-
raston Rakennusperinnön WWW-sivut
<[http://www.nba.fi/MONUMENT/
kulttuuriymparisto/maaritelma.htm](http://www.nba.fi/MONUMENT/kulttuuriymparisto/maaritelma.htm)>.
1.8.2003.
6. ”Kulttuuriympäristö”. Pohjois-Savon kult-
tuuriympäristön hoito-ohjelman WWW-
sivut. <<http://kutke.kulttuuripolku.net/1/>>.
1.7.2003.
7. Klami 1982, s. 98–99.
8. *Ibid.*, s. 80.
9. Rakennussuojelulaki (60/1985), 2 §.
10. ”Lainsäädäntö”. Museoviraston Raken-
nusperinnön WWW-sivut. <[http://www.nba.fi/MONUMENT/suojelu/
lainsaadanto.htm](http://www.nba.fi/MONUMENT/suojelu/lainsaadanto.htm)>. 1.8.2003.
11. ”Euroopan rakennusperintöpäivät. Kan-
sainvälinen toiminta.” Ympäristöminis-
terion Euroopan rakennusperintöpäivien
WWW-sivut. <[http://www.ymparisto.fi/
erp/kvtoimi.htm](http://www.ymparisto.fi/erp/kvtoimi.htm)>. 26.6.2003.

Kirjallisuus

Inkulan Holvisiltayhdistys / vuosikertomus
22.12.1996–31.12.1997. [Taloudenhoitaja
Leena Kuntun sähköpostiviesti tekijälle
27.7.2003.]

Klami, Hannu, *Turun tauti. Kansanvallan kriisi
suomalaisessa ympäristöpolitiikassa*. WSOY,
Helsinki 1982.

Lounatvuori, Irma & Putkonen, Lauri, *Rakennus-
perintömme. Kulttuuriympäristömme luku-
kirja*. Rakennustieto, Helsinki 2001.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999).
Museoviraston Rakennusperinnön WWW-sivu
<<http://www.nba.fi/MONUMENT/>>.
1.8.2003.

Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Pirkan-
maan seutukaavoitus, julkaisu B 174. Tam-
pereen seutukaavaliitto, Tampere 1990.

Pohjois-Savon kulttuuriympäristön hoito-
ohjelman WWW-sivut. <[http://
kutke.kulttuuripolku.net/1/](http://kutke.kulttuuripolku.net/1/)>. 1.7.2003.

Putkonen, Lauri (toim.), *Kansallismaisema*. 2
p. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön
osasto, Helsinki 1993.

Rakennussuojelulaki (60/1985).

Viljakkalan kunnan WWW-sivut. <[http://
www.viljakkala.fi](http://www.viljakkala.fi)>. 30.7.2003.

Ympäristöministeriön Alueidenkäytön osaston
WWW-sivut. <www.ymparisto.fi/aluekayt/
>. 1.7.2003.

Ympäristöministeriön Euroopan rakennus-
perintöpäivien WWW-sivut. <[http://
www.ymparisto.fi/erp/](http://www.ymparisto.fi/erp/)>. 26.6.2003.